

O'quvchilarning so'z ijodkorligiga yangicha yondashuvlarini shakllantirish orqali shaxsiy rivojlanishiga yo'l ochish hamda ularda so'z boyligini oshirish usullari

Mamatqobilova Durдона

***Annotation.** Maqolada o'quvchilarning so'z boyligini oshirish va so'z ijodkorligini rivojlantirishning yangi yondashuvlari ko'rib chiqiladi. Innovatsion usullar yordamida til o'rganish jarayonida shaxsiy rivojlanish va ijodiy salohiyatni oshirish imkoniyatlari tahlil qilinadi. Ushbu yondashuvlar o'quvchilarning dunyoqarashini kengaytirish, tahliliy tafakkur va ijodiy fikrlash qobiliyatlarini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.*

***Key words:** So'z ijodkorligi, so'z boyligi, o'quvchilar rivojlanishi, ijodiy fikrlash, ta'lim metodikasi, innovatsion yondashuvlar.*

So'z boyligi va ijodkorlik o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishi uchun zarur bo'lgan asosiy ko'nikmalar hisoblanadi. Til boyligi keng bo'lgan shaxslar nafaqat o'z fikrlarini aniq va ravshan ifodalay oladilar, balki dunyoqarashi keng, tahliliy tafakkuri rivojlangan, ijodiy salohiyatga ega bo'ladilar. Biroq zamonaviy ta'lim jarayonida o'quvchilarning so'z boyligini oshirish va so'z ijodkorligini shakllantirishda yangi va innovatsion usullarga bo'lgan ehtiyoj tobora ortib bormoqda. Bu usullar orqali o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishi, o'z fikrini ifodalay olish ko'nikmasi, til boyligini oshirish va ijodkorlik qobiliyatlarini rivojlantirish mumkin. So'z boyligini oshirish dars jarayonida "O'qituvchi va o'quvchi munosabati"ga bog'liq.

So'z ijodkorligi – bu o'quvchilarning turli xil ifoda vositalarini qo'llab, yangi so'z va iboralarni yaratish, mavjud so'zlarga yangi ma'nolar kiritish va ulardan ijodiy foydalanish qobiliyati. So'z ijodkorligi o'quvchilar uchun tilni yanada qiziqarli va boyroq o'rganish imkonini beradi. So'z ijodkorligi yordamida o'quvchilar o'z fikrlarini rang-barang ifoda etish, yangi so'zlar orqali badiiy va ta'sirli matnlar yaratish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

O'quvchilarning so'z ijodkorligini shakllantirish ularning dunyoqarashini kengaytiradi, tilda erkin va qiziqarli ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Bu nafaqat dars jarayonida, balki kundalik hayotda ham ularning o'zlarini to'g'ri ifodalashiga yordam beradi.

"Ona tili ta'limida o'quvchilarning ijodiy faoliyatini loyihalashtirish – o'quvchi bilan o'quv materiali o'rtasidagi bog'lanishni yo'lga qo'yish; o'quvchi bilan o'quv materiali o'rtasidagi bog'lanishni tashkil etish uchun ta'lim loyihalashtiriladi. O'quvchilarning o'quv ishlarini tashkil etish, ular faoliyatini rag'batlantirish tegishli vositalar asosida modellashtiriladi. Ona tili ta'limida o'quvchilarning ijodiy faoliyatini loyihalashtirish tarkiban o'ta murakkab bo'lib, o'ziga xos metodik vazifalar, Ona tili ta'limida o'quvchilarning ijodiy faoliyatini loyihalashtirish konsepsiyasining asosiy g'oyasi zamonaviy ta'lim nazariyasi yutuqlariga asoslanishi kerak. O'quvchilarni har tomonlama yetuk, komil inson qilib shakllantirish g'oyasi loyihaviy ta'lim tizimida ham asos bo'lib qoladi. Shu ma'noda zamonaviy va axborot texnologiyalarini, ular asosida loyihalash metodologiyasida o'quvchilar ijodiy

faolligini o'zlashtirish, ta'lim-tarbiya jarayoniga metodika sohasidagi yangiliklarni joriy qilish asosiy yo'nalish bo'lib hisoblanadi. o'quv topshiriqlari, o'quv materialini, o'qitish metodlarini qamrab oladi. Ona tili ta'limida o'quvchilarning ijodiy faoliyatini loyihalashtirishda o'qituvchi quyidagi metodik vazifalarni bajaradi: o'quvchilarni o'quv materialini o'rganishga tayyorlaydi; bilim, ko'nikma, malakalarini mustahkamlaydi, tizimga soladi, zaif o'rinlarini aniqlaydi va to'ldiradi".¹

So'z ijodkorligini shakllantirish uchun quyidagi yangi yondashuvlarni qo'llash mumkin:

1. Badiiy matnlar asosida tahlil va so'z topish mashg'ulotlari – badiiy matnlar, she'rlar va hikoyalar orqali o'quvchilarga so'zlarni tahlil qilish, ulardan o'ziga xos ma'no qatlamlarini topish imkoniyatini berish o'quvchilarning so'z boyligini oshirishda samarali usuldir. Ushbu mashg'ulotlar orqali o'quvchilar so'zlarning turli ma'no qatlamlarini o'rganadilar va ulardan ijodiy foydalanishni o'rganadilar.

2. Metafora va analogiyalardan foydalanish – metafora va analogiyalar o'quvchilarning ijodiy fikrlashini rivojlantiradi. Misol uchun, o'quvchilarga oddiy so'zlarni ishlatib, yangi mazmun yaratish, tasviriy ifodalarni kashf qilish taklif etiladi. Bu usul orqali ular so'zlarga yangi ma'no berish, badiiy obraz yaratish qobiliyatini rivojlantiradilar.

3. "So'z Banki" yaratish – har bir darsda o'quvchilarga qiziqarli va kam ishlatiladigan yangi so'zlarni o'rgatish va ularni o'z "So'z banki"ga kiritishni taklif qilish mumkin. O'quvchilar ushbu "So'z banki"dan foydalanib, turli matnlar yozish, badiiy ifodalarni qo'llash va yangi iboralar yaratish imkoniga ega bo'ladilar. Bu usul orqali o'quvchilar so'z boyligini tizimli ravishda oshirib boradilar.

4. She'riy yozuv mashg'ulotlari – o'quvchilarga o'zlari she'rlar yozishni taklif qilish ularning so'z ijodkorligini rivojlantirishda samarali usuldir. She'riy yozuv orqali o'quvchilar so'zlardan erkin foydalanishni, ularni o'ziga xos tarzda ishlatishni o'rganadilar. She'r yozish mashg'ulotlari yordamida o'quvchilar tildan zavqlanish va ijodiy yondashish qobiliyatini rivojlantiradilar.

5. So'z o'yinlari va lug'aviy mashg'ulotlar– so'z o'yinlari (jumboqlar, anagrammalar, so'z yasalishi) orqali o'quvchilarning lug'aviy zaxirasi kengayadi va ularning so'z boyligi oshadi. Masalan, anagramma yoki shunga o'xshash so'z o'yinlari orqali ular so'z tuzish va yangi so'zlarni yaratish qobiliyatini oshiradilar.

So'z boyligini oshirish orqali o'quvchilar tilga nisbatan yanada ijodiy yondashadilar, bu esa ularning shaxsiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Quyidagi usullar o'quvchilarning so'z boyligini oshirishda samarali hisoblanadi:

1. Harakatdagi lug'at – har bir dars davomida o'quvchilarga kam qo'llaniladigan, lekin chuqur ma'no anglatuvchi so'zlarni o'rgatish va ularni kundalik suhbatda ishlatishni topshiriq sifatida belgilash. Masalan, o'quvchilar haftasiga 3-5 yangi so'zni o'z lug'atiga kiritib, ulardan foydalanib matn yozish yoki gap tuzishni o'rganadilar.

2. Ijodiy yozuv mashg'ulotlari – o'quvchilarga qisqa hikoyalar, ertaklar, qahramonlarning tarjimai holi yoki ijodiy insho yozish taklif etiladi. Ushbu mashg'ulotlar orqali ular so'zlardan erkin foydalanish, yangi iboralarni qo'llash va badiiy fikrlash imkoniyatiga ega bo'ladilar. Ijodiy yozuv mashg'ulotlari so'z boyligini oshirishda ayniqsa foydali bo'lib, o'quvchilarning tilda ijodiy yondashuvini rivojlantiradi.

¹ Хамроев А.Р. Она тили таълимида ўқувчиларнинг ижодий фаолиятини лойиҳалаштириш. Пед. фанл. ном. илм. дараж. олиш учун ёзилган дисс. –2020. -67 б.

3. Audiovizual materiallardan foydalanish – videoroliklar, audiokitoblar va interaktiv o'yinlar yordamida o'quvchilarga yangi so'zlarni o'rgatish usullari ham samaralidir. Audiovizual materiallar orqali o'quvchilar turli mavzular bo'yicha yangi so'zlarni o'rganishadi va bu ularning so'z boyligini kengaytiradi.

4. Kitob o'qish orqali so'z boyligini oshirish – kitob o'qish so'z boyligini oshirishning eng samarali usullaridan biridir. O'quvchilarga muntazam kitob o'qishni tavsiya qilish va o'qilgan kitoblardagi yangi so'zlarni tahlil qilishni rag'batlantirish muhim. Har bir kitob orqali o'quvchilar yangi so'zlarni o'zlashtiradilar va bu ularning tilda ijodiy yondashuvini oshiradi.

5. Tahrir va qayta ijodiy ishlash – o'quvchilarga o'z yozgan matnlarini tahrir qilish, yangi so'zlar qo'shish yoki o'zgartirish imkonini berish orqali ular o'z so'z boyligini boyitib boradilar. Tahrir qilish jarayonida o'quvchilar biror so'z yoki iborani qayta ishlatish orqali tildan yanada mohirona foydalanishni o'rganadilar.

O'quvchilarning so'z boyligini oshirish va tilga ijodiy yondashish orqali ularning shaxsiy rivojlanishiga yo'l ochiladi. Ushbu yondashuv o'quvchilarning mustaqil fikrlashini, o'z fikrini aniq ifodalash qobiliyatini rivojlantiradi va ularni atrofda voqea-hodisalarni chuqurroq tushunishga yordam beradi. Shuningdek, so'z boyligi kengaygan o'quvchilar yozma va og'zaki nutqda boy ifoda vositalaridan foydalanib, o'z shaxsiy fikrlarini ravon va ta'sirli tarzda yetkazish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Yangi yondashuvlar yordamida o'quvchilar nafaqat so'z boyligini oshiradilar, balki tilni o'rganish jarayonida mustaqil ijod qilish imkoniyatini ham qo'lga kiritadilar. Bu esa ularning tahliliy tafakkur, mustaqil fikrlash va ijodiy qobiliyatlarini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi.

O'quvchilarning so'z ijodkorligini rivojlantirish va shaxsiy rivojlanishiga erishish uchun yangi yondashuvlarni qo'llash zarur. So'z boyligini oshirish va tilga ijodiy yondashuv o'quvchilarni nafaqat bilimdon va dunyoqarashi keng shaxs sifatida shakllantiradi, balki ularning mustaqil fikrlash va ijodiy yondashuv qobiliyatlarini ham kuchaytiradi.

Badiiy matnlar orqali so'z topish mashg'ulotlari, metafora va analogiyalardan foydalanish, "So'z banki" yaratish, ijodiy yozuv va tahrir mashg'ulotlari kabi usullar orqali o'quvchilarda tilda ijodiy yondashuvni shakllantirish va ularning til boyligini kengaytirish mumkin. Shu tariqa, o'quvchilarning kognitiv rivojlanishiga hissa qo'shish, ularning shaxsiy imkoniyatlarini ochish va kelajakdagi muvaffaqiyatlarini ta'minlashda til va so'z ijodkorligiga yangicha yondashuvlar juda muhim rol o'ynaydi.

Literatures

1. Amonov, N. (2019). *O'quvchilarning ijodiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish*. Toshkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi.
2. Qodirova, G. (2020). *Ona tili ta'limida innovatsion usullar*. Toshkent: Ilm Ziyo Nuri nashriyoti.
3. Saidova, D. (2021). *Badiiy matnlarni tahlil qilish metodikasi*. Samarqand: Sharq ziyosi.
4. Karimov, U. (2018). *O'qituvchining ijodiy yondashuvlari va ularning ta'limdagi o'rni*. Toshkent: Ma'rifat nashriyoti.
5. Hasanov, M. (2022). *Til boyligini oshirish usullari: nazariya va amaliyot*. Buxoro: Ilmiy Kitob.
6. Shomurodov, A. (2020). *Ta'limda zamonaviy texnologiyalarni qo'llash*. Farg'ona: FarDU nashriyoti.
7. O'zbekiston Respublikasi Xalq Ta'limi Vazirligi. (2021). *Ona tili va adabiyot ta'limi bo'yicha dastur va tavsiyalar*. Toshkent: Davlat Ta'lim Markazi.